(2023)5 ਐਸ ਸੀ ਆਰ 165

ਸ਼ਿਲਪਾ ਸੈਲੇਸ਼
ਬਨਾਮ
ਵਰੁਨ ਸ੍ਰੀਨਿਵਾਸਨ

ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 1118 ਆਫ਼ 2014
ਮਈ 01, 2023

(ਸੰਜੇ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਲ, ਸੰਜੀਵ ਖੰਨਾ,
ਅਭੇ ਐਸ. ਓਕਾ, ਵਿਕਰਮ ਨਾਥ ਅਤੇ
ਜੇ.ਕੇ. ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਜੱਜ)

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਛੇਦ 142 – ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਘੇਰਾ – ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ: ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਅਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਥਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਹਤ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਲਈ ਲਚੀਲਾਪਨ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰ ਸਕੇ – ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਵੀ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਖਰਾ ਰਾਹ ਅਪਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਫੈਸਲਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਆਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ – ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੁਭਾਵਿਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੋਰਟ ਵਿਰੋਧੀ ਦਾਅਵਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲਕਾਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ – ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ 'ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ' ਵਿਚ ਵਰਤਣਾ ਹੈ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਛੇਦ 142 – ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਅਧਿਨਿਯਮ, 1955 – ਧਾਰਾ 13-ਬੀ – ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ – ਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ, ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਵਧੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ/ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ

ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਰਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ – ਫੈਸਲਾ: ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੁਲਹ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੂਜੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਅਗਾਉਂ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੰਧਨਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ, ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ ਅਤੇ ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਹੇ ਗਏ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ, ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ, ਸਮੇਤ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਛੇਦ 142 – ਵਿਆਹ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤਲਾਕ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ – ਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ, ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਤੌਰ ਤੇ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਵੇ, ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਲਾਕ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ – ਫੈਸਲਾ: ਅਦਾਲਤ, ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਰੱਖਦੀ ਹੈ – ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਵਿਵੇਕਾਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ – ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਸ਼ਵਾਸਤ ਅਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚਾਉ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਵਿਆਹ ਦਾ ਭੰਗ ਸਹੀ ਹੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਰਸਤਾ ਹੈ – ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ, ਇੱਕ ਨਿਆਇਕ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ, ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਕੜ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭੰਗ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਅਧਿਨਿਯਮ, 1955 – ਵਿਆਹ ਦਾ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਟੁੱਟ ਜਾਣਾ – ਨਿਰਧਾਰਣ – ਫੈਸਲਾ: ਕਿ ਵਿਆਹ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਤੌਰ ਤੇ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਤੌਰ ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿੰਨੀ ਮਿਆਦ ਤੱਕ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ; ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਕਦੋਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਰਹੀਆਂ; ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਖਿਲਾਫ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ

ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੇ ਕੁਲ ਪ੍ਰਭਾਵ; ਕੀ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਮਧਿਅਸਥ ਰਾਹੀਂ ਝਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਦਿ। – ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਕਾਫੀ ਲੰਮੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਛੇ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਰਕ ਹੋਵੇਗਾ – ਨਾਬਾਲਗ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਦੇ ਸਵਾਲ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ – ਕੁਝ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਣਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ – ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਡੀਫਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ – ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਥਿਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਛੇਦ 32 – ਕੀ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਸਿਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਰਖ ਸਕਦੀ ਹੈ,– ਫੈਸਲਾ: ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਜਾਂ 226 ਦੇ ਰਿਟ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਲੈਣ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦਰਕਿਨਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ – ਯੋਗ ਨਿਆਇਕ ਮੰਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ ਉੱਚ ਮੰਚ ਕੋਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ – ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਰਾਹਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਗੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਸਬੂਤ ਤੇ – ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ, ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਲੰਬਿਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਆਇਕ ਆਦੇਸ਼, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ – ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੂਨਮ ਬਨਾਮ ਸੁਮਿਤ ਤਨਵਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫੈਸਲਾ/ਆਦੇਸ਼ – ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ – ਫੈਸਲਾ: ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੂਨਮ ਬਨਾਮ ਸੁਮਿਤ ਤਨਵਰ ਵਿੱਚ ਰੈਫਰੈਂਸ ਅਤੇ ਇਹ ਅਵਲੋਕਨ ਕਿ ਇਹ ਸਵਾਲ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੀ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਰੈਫਰੈਂਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ:

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਬਾਰੇ।

1. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸਚੇਤ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਅਵਰੋਧਰਹਿਤ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਸੰਯਮ

ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਧਾਰਿਤ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਜਨ ਨੀਤੀ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਸ਼ਰਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਸੰਘਵਾਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਲ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪ੍ਰਗਟ ਉੱਤਮ ਮਨਾਹੀ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨੀ ਯੋਜਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਤੇ ਨਾ-ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਯੋਗ ਸਿਦਾਂਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਖਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਇਹ ਕਦੇ ਸ਼ੱਕ ਜਾਂ ਬਹਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀਆਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਬਝਿਆ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੀ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਟਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਅੰਤਰ ਨਿਆਇਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਮੌਜੂਦਾ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਗੂੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਵੇ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਤੌਰ ਤੇ ਮੌਲਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨਾਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਮ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੋ ਕਿਉਰੇਟਿਵ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਐਸੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਵਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ ਜਾਂ ਅਣਗੌਹਲਿਆਂ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ, ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਝੁਰੜਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਸੀਮਿਤ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਮੌਲਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾ ਕੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਮੌਲਿਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਣਦੇਖਾ ਕਰਕੇ ਬਦਲ

ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਇਹ ਧੁੰਦਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਜੋ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਦੁਆਰਾ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਮ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਸਿਧਾਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੈਧ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਅਣਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿੱਤੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਲਈ ਲਚੀਲਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਵਲ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਉਚਿਤ ਸੰਯਮ ਅਤੇ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। [ਪੈਰਾ 13]

2. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਇਸ ਨਿਰਧਾਰਣ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਫੈਸਲਾ ਆਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੌਰਾਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਣਦੇਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਆਪਸੀ ਟਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇਨਸਾਫ਼ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 42]

ਕੀ ਅਦਾਲਤ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੁਲਹ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਵਧੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ 2005 ਦੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੇ ਅਧਿਨਿਯਮ, ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ 1973 ਦੀ ਧਾਰਾ 125, ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860 ਦੀ ਧਾਰਾ 498-ਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਆਪਰਾਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰ ਕੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਹੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਰਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

3. ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਮਿਲਿਆ ਜੁਲਿਆ ਸਵਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ ਤੇ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵੇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ, ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਕਾਂ ਦੇ ਮੂਲਿਆਂਕਣ ਤੇ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਣਦੇਖਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 20]

4. ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੀ, ਜਦੋਂ ਧਾਰਾ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ, ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਰਾਏ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 21]

5. ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ, ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਅਨੋਖੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਜੋਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਆਪਸੀ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 89, ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੀ ਧਾਰਾ 23(2), ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਧਿਨਿਯਮ, 1984 ਦੀ ਧਾਰਾ 9 ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਲਈ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਝਗੜੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਂ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ ਝਗੜੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਵਾਰ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਗੁੱਸੇ, ਚੋਟ ਜਾਂ ਗਲਤ ਸਲਾਹ ਕਾਰਨ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਹੱਲ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ

ਅਤੇ ਅਵਰੁੱਧ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤਾ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਜੀਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਾਂ ਜੇ ਉਹ ਵਿਛੜਨਾ ਚੁਣਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਵਕ ਜੀਉਣ ਲਈ ਵਸਣਾ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਤਾ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਲੰਬਾ ਹੋਣਾ ਦੋਵੇਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਕਈ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਅਤਿ-ਤਕਨੀਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਪਨਾਉਣਾ ਉਲਟਾ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲਟਕਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਦਰਦ, ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਤੀਜਤਨ, ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹੁਤਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਦ, ਪੀੜਾ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤਾ ਦਬਾਅ, ਜੋਰ-ਜਬਰਦਸਤੀ, ਧੋਖਾਧੜੀ, ਗਲਤ ਬਿਆਨਬਾਜੀ ਜਾਂ ਅਣ-ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੀ ਸਹਿਮਤੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਮਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਚੋਣ ਨਾਲ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸ੍ਵਾਯੱਤਤਾ ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ, ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਦਿਆਂ, ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਅਤੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫੌਜ਼ਦਾਰੀ ਕੇਸ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ (ਾ) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। [ਪੈਰਾ 22]

6. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਦੂਜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਲੋੜ ਨਾਲ ਬੰਨੇ ਬਿਨਾਂ, ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ ਵਿੱਚ ਕਹੇ ਗਏ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 42]

ਕੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਲਾਕ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ ਦਾ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਸੁਧਾਰਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਭਾਵੇਂਕਿ ਦੂਜਾ ਸਾਥੀ ਬੇਨਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰੇ।

7. ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧੀਨ ਮੰਤਵ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਟੁੱਟੇ ਅਤੇ ਬਿਖਰੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਜਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੀ. ਭਗਤ, ਅਸ਼ੋਕ ਹੁਰਾ, ਅਤੇ ਨਵੀਨ ਕੋਹਲੀ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ, ਸ਼ਾਮਿਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੁਰਦਾ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਔਪਚਾਰਿਕ ਤਲਾਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ(ਆਂ), ਨਤੀਜਤਨ ਦੁੱਖ, ਦਰਦ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਵਿਰਲੇ ਅਤੇ ਅਪਵਾਦੀ ਵਿਆਹੁਤਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਵੰਡਣਾ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਜੀਵਨ ਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨਿਸਚਿਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 13(1)(i–a) ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਸੱਤ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਵਨਸਾਥੀ ਮਾਨਸਿਕ ਕਰੂਰਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਦਰਦ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜੀਵੇ, ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮ ਕਿਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸੰਯਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 30]

8. ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਸੁਧਾਰਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਲਾਕ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਵਿਵੇਕ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਹੈ, ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਨਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਕੀਨ ਅਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਬਿਲਕੁਲ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ,

ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚਾਉ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਵਿਆਹ ਦਾ ਭੰਗ ਸਹੀ ਹੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਇਕੋ ਇੱਕ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਕਿ ਵਿਆਹ ਅਸੁਧਾਰਯੋਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਤੱਥਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਤੌਰ ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ; ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਕਦੋਂ ਇਕੱਠੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ; ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ; ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮ; ਨਿੱਜੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਕੁੱਲ ਅਸਰ; ਕੀ, ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹਸਤਕਸ਼ੇਪ ਜਾਂ ਮਧਿਅਸਥ ਰਾਹੀਂ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਆਦਿ। ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕਾਫੀ ਲੰਬਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਛੇ ਸਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਵੀ ਇੱਕ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਤੱਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਅਕ ਯੋਗਤਾ, ਕੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਬੱਚੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ, ਸਿੱਖਿਅਕ ਯੋਗਤਾ, ਅਤੇ ਕੀ ਦੂਜਾ ਜੀਵਨਸਾਥੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ, ਇਸ ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਜੀਵਨਸਾਥੀ ਜਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਨਾਬਾਲਗ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਦਾ ਸਵਾਲ, ਪਤਨੀ ਲਈ ਉੱਚਿਤ ਅਤੇ ਪਰਯਾਪਤ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭੱਤਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੰਬਿਤ ਮਾਮਲੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਹਨ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਡੀਫਾਈ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਸੀਮਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਸਥਿਤੀ ਵਿਸੇਸ਼ ਹੈ। ਜੋ ਕਾਰਕ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਪੈਰਾ 33)

9. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਟੁੱਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਕਲਪਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਰੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਪਿਤ ਤੱਥ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਆਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਅਨੁਚਿਤ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ, ਹੱਕ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ, ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ

ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਘਟਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। (ਪੈਰਾ 42)

10. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਮਨੀਸ਼ ਗੋਇਲ, ਨੀਲਮ ਕੁਮਾਰ, ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਪਤਾ, ਹਿਤੇਸ਼ ਭਟਨਾਗਰ, ਸਵਿਤਰੀ ਪਾਂਡੇ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਪੂਰਨ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਹੱਦ ਉੱਤੇ ਸਾਡੇ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰਨ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 13(1)(i-a) ਅਧੀਨ ਤਲਾਕ ਲਈ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਬੱਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਸਮਝੌਤੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਲਈ, ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰਨ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਸਮੇਤ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਪੈਰਾ 40)

11. ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਸੁਧਾਰਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਬਹਿਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਪੂਨਮ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਮਿਤ ਤਨਵਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਨਕਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ, ਜਾਂ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਅਧੀਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਸੁਧਾਰਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਲਾਕ ਮੰਗਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮਰੱਥ ਨਿਆਇਕ ਮੰਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਉਪਚਾਰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ ਉਚੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ/ਫੋਰਮ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰੋਚ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਜਾਂ 226 ਅਧੀਨ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦਰਕਿਨਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਰਾਹਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਤੇ ਮੰਗੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਆਇਕ ਆਦੇਸ਼, ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ, ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਭੰਗ ਹੋਣ ਦੀ ਰਾਹਤ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। (ਪੈਰਾ 41)

ਐਮ. ਸਿੱਦੀਕ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਲੀਗਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ (ਰਾਮ ਜਨਮਭੂਮੀ ਮੰਦਰ ਕੇਸ) ਬਨਾਮ ਮਹੰਤ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਾਸ ਅਤੇ ਹੋਰ (2020) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : (2019) 18 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1; ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ ਗਰਗ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਯੂ.ਪੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ AIR 1963 SC 996 : (1963) ਸਪਲੀ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 885; ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (1998) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 409 : (1998) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 795 – ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ (1991) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 584 : (1991) 1 ਸਪਲੀ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 251; ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਹਰਵੀਨ ਕੌਰ (2017) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 746 : (2017) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 925; ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਸੁਮਨ ਬੇਨੀਵਾਲ (2021) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਆਨਲਾਈਨ ਐਸ.ਸੀ. 1270 – ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਪੂਨਮ ਬਨਾਮ ਸੁਮਿਤ ਤਨਵਰ (2010) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 460 : (2010) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 557 – ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਮਨੀਸ਼ ਗੋਇਲ ਬਨਾਮ ਰੋਹਿਣੀ ਗੋਇਲ (2010) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 393 : (2010) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 414; ਅੰਜਨਾ ਕਿਸ਼ੋਰ ਬਨਾਮ ਪੁਨੀਤ ਕਿਸ਼ੋਰ (2002) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 194; ਪ੍ਰਦੀਪ ਚੰਦਰ ਪਰੀਜਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਮੋਦ ਚੰਦਰ ਪਟਨਾਇਕ ਅਤੇ ਹੋਰ (2002) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : (2001) 5 ਸਪਲੀ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 460; ਸਟੇਟ (ਬ੍ਯੂ ਸੈਂਟਰਲ ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ) ਬਨਾਮ ਕਲਯਾਣ ਸਿੰਘ (ਪੂਰਵ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਅਤੇ ਹੋਰ (2017) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 444 : (2017) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 946; ਆਈ. ਸੀ. ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ AIR 1967 SC 1643 : (1967) ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 762; ਬੀ.ਐਸ. ਜੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ

ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2003) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 675 : (2003) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1104; ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2012) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 303 : (2012) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 753; ਜਿਤੇਂਦਰ ਰਘੁਵੰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਬਬੀਤਾ ਰਘੁਵੰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2013) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 58 : (2013) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 921; ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਲਕਸ਼ਮੀ ਨਾਰਾਇਣ ਅਤੇ ਹੋਰ (2019) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 688 : (2019) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 864; ਐਨ.ਜੀ. ਦਸਤਾਨੇ ਬਨਾਮ ਐਸ. ਦਸਤਾਨੇ (1975) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 326 : (1975) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 967; ਵੀ. ਭਗਤ ਬਨਾਮ ਡੀ. ਭਗਤ (1994) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 337 : (1993) 3 ਸਪਲੀ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 796; ਅਸ਼ੋਕ ਹੁਰਾ ਬਨਾਮ ਰੂਪਾ ਬਿਪਿਨ ਜਾਵੇਰੀ (1997) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 226 : (1997) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 875; ਨਵੀਨ ਕੋਹਲੀ ਬਨਾਮ ਨੀਲੂ ਕੋਹਲੀ (2006) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 558 : (2006) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 53; ਮੁਨੀਸ਼ ਕੱਕੜ ਬਨਾਮ ਨਿਧੀ ਕੱਕੜ (2020) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 657 : (2019) 15 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 169; ਸਿਵਾਸੰਕਰਨ ਬਨਾਮ ਸੰਥੀਮੀਨਲ 2021 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਐਸ.ਸੀ. 702; ਆਰ. ਸ੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਆਰ. ਸ਼ਮੇਥਾ (2019) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 409 : (2019) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 873; ਹਿਤੇਸ਼ ਭਟਨਾਗਰ ਬਨਾਮ ਦੀਪਾ ਭਟਨਾਗਰ (2011) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 234 (2011) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 118; ਸੁਰੇਸ਼ਤਾ ਦੇਵੀ ਬਨਾਮ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (1991) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 25 : (1991) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 274; ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਪਹਾਰੀਆ ਬਨਾਮ ਸੰਜੇ ਪਹਾਰੀਆ (2009) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 338 : (2009) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 631; ਸ਼ਯਾਮ ਸੁੰਦਰ ਕੋਹਲੀ ਬਨਾਮ ਸੁਸ਼ਮਾ ਕੋਹਲੀ ਉਰਫ ਸਤਿਆ ਦੇਵੀ (2004) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 747; ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਪਤਾ ਬਨਾਮ ਰਾਧਿਕਾ ਗੁਪਤਾ (2013) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : (2013) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 937; ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਹਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ (2010) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 301: (2010) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 275; ਨੀਲਮ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਦਯਾਰਾਨੀ (2010) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 298; ਸਤੀਸ਼ ਸੀਤੋਲੇ ਬਨਾਮ ਗੰਗਾ (2008) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 734: (2008) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 767; ਵਿਸ਼ਨੂ ਦੱਤ ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਮੰਜੂ ਸ਼ਰਮਾ (2009) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 379 : (2009) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 891; ਸਵਿਤਰੀ ਪਾਂਡੇ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦਰ ਪਾਂਡੇ (2002) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 73 : (2002) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 50; ਜੋਰਡਨ ਡੀਏਂਗਡੇਹ ਬਨਾਮ ਐਸ.ਐਸ. ਚੋਪੜਾ (1985) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 62 : (1985) 1 ਸਪਲੀ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 704 – ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਹੋਰਟਨ ਬਨਾਮ ਹੋਰਟਨ (1940) ਪੀ.187; ਓਵੈਨਸ ਬਨਾਮ ਓਵੈਨਸ (2018) ਯੂਕੇਐਸਸੀ 41 – ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕੇਸ ਲਾਅ ਰੈਫਰੈਂਸ

(2002) 10 SCC 194	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 1
(2010) 2 SCR 414	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 1
(2001) 5 Suppl. SCR 46	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 5
(2019) 18 SCR 1	ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 9
(2017) 6 SCR 946	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 9
(1967) SCR 762	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 9
(1991) 1 Suppl. SCR 251	ਨਿਰਭਰਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 10
(1963) Suppl. SCR 885	ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 11
(1998) 2 SCR 795	ਨਿਰਭਰਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 11
(2017) 8 SCR 925	ਨਿਰਭਰਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 17
(2003) 2 SCR 1104	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 22
(2012) 8 SCR 753	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 22
(2013) 2 SCR 921	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 22
(2019) 2 SCR 864	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 22
(1975) 3 SCR 967	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 25
(1993) 3 Suppl. SCR 796	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 26
(1997) 2 SCR 875	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 27
(2006) 3 SCR 53	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 28
(2019) 15 SCR 169	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 31
(2019) 12 SCR 873	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 32
(2011) 6 SCR 118	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 35
(1991) 1 SCR 274	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 35
(2009) 8 SCR 631	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 35
(2004) 7 SCC 747	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 36
(2013) 10 SCR 937	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 37
(2010) 12 SCR 275	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 37
(2010) 13 SCC 298	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 38
(2008) 10 SCR 767	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 38

(2009) 3 SCR 891	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 38
(2002) 1 SCR 50	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 39
(1985) 1 Suppl. SCR 704	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 39
(2010) 3 SCR 557	ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 41

ਸਿਵਲ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 1118 ਆਫ਼ 2014.

ਪਟੀਸ਼ਨ ਜੋ ਪੂਨਾ ਵਿੱਚ ਫੈਮਿਲੀ ਕੋਰਟ, ਪੂਨਾ ਦੇ ਪੀ.ਏ. ਨੰਬਰ 1148 ਆਫ਼ 2013 ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਏਰਨਾਕੁਲਮ ਦੀ ਫੈਮਿਲੀ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਨਾਲ ਹੀ ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ) ਨੰਬਰ 96, 339, 382, 468 ਆਫ਼ 2014 ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 1481-1482 ਆਫ਼ 2014.

ਮਿਸ ਇੰਦਿਰਾ ਜੈਸਿੰਗ, ਵੀ. ਗਿਰੀ, ਮਿਸ ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ ਅਰੋੜਾ, ਦੁਸ਼ਿਆਂਤ ਦਾਵੇ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟਸ, (ਏਸੀ) ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਸਿੰਘ, ਰੋਹਿਨ ਭੱਟ, ਮਿਸ ਸੁਵੇਨੀ ਭਗਤ, ਮਿਸ ਅੰਕਿਤਾ ਗੁਪਤਾ, ਸ਼੍ਰੀਰੰਗ ਵਰਮਾ, ਅਰਜੁਨ ਰੰਗਨਾਥਨ, ਚੰਦ੍ਰਤਾਨੈ ਚੌਬੇ, ਮਿਸ ਕਿਰਣ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਮਿਸ ਨੇਹਾ ਸੰਗਵਾਨ, ਐਡਵੋਕੇਟਸ।

ਵੀ. ਮੋਹਨਾ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਮਿਸ ਹੇਤੁ ਅਰੋੜਾ ਸੇਠੀ, ਮਿਸ ਸੌਮਿਆ ਟੰਡਨ, ਮਿਸ ਐਲ.ਐਮ. ਭੱਟ, ਰਾਹੁਲ ਜੈਨ, ਅਨਿਰੁਧ ਭੱਟ, ਮਿਸ ਜਯੋਤਿਕਾ ਕਾਲੜਾ, ਮਿਸ ਅੰਨਵੇਸ਼ਾ ਦੇਬ, ਮਿਸ ਆਯੁਸ਼ੀ ਚੁਘ, ਮਿਸ ਪਿਯੂਸ਼ੀ ਮਲਿਕ, ਆਦਿਤਆ ਝਾਅ, ਕਾਰਤਿਕ ਸੁੰਦਰ, ਅਮੋਲ ਚਿਤਾਲੇ, ਨਿਰਨਿਮੇਸ਼ ਦੂਬੇ, ਅੰਕੁਰ ਐਸ ਕੁਲਕਰਨੀ, ਸੁਸ਼ੀਲ ਜੋਸਫ ਸਿਰੀਆਕ, ਮਿਸ ਸੋਨੀਆ ਦੂਬੇ, ਸੁਭਾਸ਼ ਨਾਇਰ, ਮਿਸ ਉਦਿਤਾ ਚਕਰਵਰਤੀ ਮੈਸਰਜ਼. ਲੈਕਸ ਰੇਗਿਸ ਲਾ ਆਫਿਸਜ਼ ਲਈ, ਰਾਏ ਅਬਰਾਹਮ, ਮਿਸ ਰੀਨਾ ਰਾਏ, ਅਖਿਲ ਅਬਰਾਹਮ ਰਾਏ, ਮਿਸਿਜ਼ ਰਾਜਨੀ ਓਹਰੀ ਲਾਲ, ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਲਾਲ, ਹਿਮਿੰਦਰ ਲਾਲ, ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਯਾਚੀ ਲਈ।

ਜੇ ਸਵਲਾ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਕਪਿਲ ਸਿੱਬਲ, ਜਸਦੀਪ ਢਿੱਲੋਂ, ਮਿਸ ਮੋਹਿਨਾ ਆਨੰਦ, ਅਨੁਰਾਗ, ਪ੍ਰਭਾਤ ਚੌਰਸੀਆ, ਮਿਸ ਰੇਨੂਕਾ ਸਾਹੂ, ਸੰਜੀਵ ਅਗਰਵਾਲ, ਮਿਸ.ਪੀ.ਅੰਕਲੇਸ਼ਵਰੀ, ਰੋਹਿਤ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼ਲੋਕ ਚੰਦਰਾ, ਮੁਕੁਲ ਕਟਿਆਲ, ਰਿਸ਼ਭ ਪਾਰਿਖ, ਮਿਸ ਅਪਰਾਜਿਤਾ ਜਮਵਾਲ, ਨਿਮਿਤ ਸੈਗਲ, ਮਿਸ ਮਾਲਵਿਕਾ ਰਾਜਕੋਟੀਆ, ਅਜੂਨੀ ਸਿੰਘ, ਮਿਸ ਦੇਵੀਨਾ ਮਾਲਵੀਯਾ, ਮਿਸ ਸ਼੍ਰਿਯਾ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਵਿਕਰਾਂਤ ਪਚੰਦਰਾ, ਮਿਸ ਮਾਨਸੀ ਜੈਨ, ਰੋਹਿਤ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ, ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜੱਜ ਸੰਜੀਵ ਖੰਨਾ ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ।

ਪਿਛੋਕੜ।

ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਮੁੱਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ 12.05.2010 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਟੀ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 899 ਦਾ 2007, ਨੀਤੀ ਮਾਲਵੀਯਾ ਬਨਾਮ ਰਾਕੇਸ਼ ਮਾਲਵੀਯਾ, ਵਿੱਚ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅੰਜਨਾ ਕਿਸ਼ੋਰ ਬਨਾਮ ਪੁਨੀਤ ਕਿਸ਼ੋਰ[1] ਅਤੇ ਮਨੀਸ਼ ਗੋਇਲ ਬਨਾਮ ਰੋਹਿਣੀ ਗੋਇਲ[2] ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਉੱਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ, ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਐਕਟ, 1956[3] ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 13-ਬੀ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਛੇ ਮਹੀਨੇ

1 (2002) 10 SCC 194. This decision is rendered by a three judges' bench.

2 (2010) 4 SCC 393.

3 For short, 'Hindu Marriage Act'.

ਦੀ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਜਾਂ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ। ਇਹ ਦੇਖਦਿਆਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ, ਕੁਝ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ, ਜਦੋਂ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਦੂਜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਸਪਸ਼ਟ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਲਈ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਨਿੰਮਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

> "(I) ਕੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਲੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਐਕਟ, 1955 ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਜਾਂ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?"

ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਦੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਟੀ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 899 ਆਫ਼ 2007 ਨੂੰ ਬੇਨਤੀਜਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰੈਫਰੈਂਸ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

2. ਟੀ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1118 ਆਫ਼ 2014[4] ਵਿੱਚ, ਸ਼ਿਲਪਾ ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਵਰੁਣ ਸ੍ਰੀਨਿਵਾਸਨ, ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ, ਮਿਤੀ 06.04.2015[5] ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਦਲੀਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ:

"1. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ, ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਐਕਟ, 1955 ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਅਧੀਨ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

2. ਤਲਾਕ ਦੇ ਅਨੁਦਾਨ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਜੋਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਸੁਧਾਰਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੁਖ ਕੀ ਹੈ।

3. ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਘਟਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਮੁੱਦਾ ਜੋ ਉਠ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

4 Tagged with T.P. (Crl.) No.96 of 2014, T.P. (Crl.) No.339 of 2014, T.P. (Crl.) No.382 of 2014, T.P. (Crl.) No.468 of 2014 and T.P. (C) No.1481 - 1482 of 2014.

5 T.P. (C) No.1118 of 2014 along with T.P. (Crl.) No.382 of 2014, T.P. (Crl.) No.468 of 2014 and T.P. (C) No.1481 - 1482 of 2014.

3. ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖਤੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 5 ਵਿੱਚ, ਦੋ ਵਾਧੂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਵਾਲ ਸੁਝਾਏ ਸਨ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

> ''ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ "ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਸੁਧਾਰਯੋਗ ਟੁੱਟਣ" ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਲਾਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਵੱਲੋਂ ਅਜਿਹੇ ਆਧਾਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਵਲੋਂ ਵਿਚਾਰਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।''
>
> ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਕਿ ਕੀ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਐਕਟ, 1955 ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਧੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਮਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।"

4. ਟੀ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1118 ਆਫ਼ 2014[6] ਨੂੰ ਮਿਤੀ 06.05.2015 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਰਤਦਿਆਂ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦੇ ਕੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅੰਕੜਾ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਟਕਿਆ ਰਹਿਣ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਵਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ:

> ''4. ਸਾਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਪਰੋਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਅੰਕੜਾ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਲਟਕਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਤੀ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਵਿੱਚਕਾਰ ਪਾਰਸਪਰਿਕ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਲੈਣ ਲਈ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

6 Along with T.P. (Crl.) No.382 of 2014, T.P. (Crl.) No.468 of 2014 and T.P. (C) No. 1481 - 1482 of 2014.

5. ਸਵਾਲ ਇਥੇ ਹੇਠਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

1. "ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਕੀ ਵਿਆਪਕ ਪੈਰਾਮੀਟਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਰਸਪਰਿਕ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਫੈਮਿਲੀ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਭੇਜੇ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਲਾਜ਼ਮੀ ਅਵਧੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

2. ਕੀ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਾਂ ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।"

5. ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਿਤੀ 29.06.2016 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੈਂਚ ਨੇ, ਟੀ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1118 ਆਫ਼ 2014 ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦਿਆਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 145(3) ਨੂੰ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੀਪ ਚੰਦਰ ਪਰੀਜਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਮੋਦ ਚੰਦਰ ਪਟਨਾਇਕ ਅਤੇ ਹੋਰ[7] ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਟੀ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1118 ਆਫ਼ 2014 ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ[8]। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਦੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਝੁਕਾਉ ਰੱਖਣਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

6. ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਿਤੀ 20.09.2022 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

"ਅਸੀਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਹ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ, ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਦਾ ਅਸੁਧਾਰਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

[7] (2002) 1 SCC 1.

8 ਅਸੀ ਪਰਦੀਪ ਚੰਦਰਾ ਪਰੀਜਾ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਉਸ ਉਪਰ ਟਿੱਪਣੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ।

7. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦੇ ਹਨ:

(i) ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ;

(ii) ਪਹਿਲੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਿਟਿਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਕੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਇੱਕ ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸੁਣਦੇ ਸਮੇਂ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਵਧੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਛੱਡਦਿਆਂ ਪਾਰਸਪਰਿਕ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ, ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ, 2005[9], ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ, 1973[10] ਦੀ ਧਾਰਾ 125 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860[11] ਦੀ ਧਾਰਾ 498-ਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਫੌਜਦਾਰੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨਾ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਹੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ; ਅਤੇ

(iii) ਤੀਜਾ ਮੁੱਦਾ, ਜੋ ਕਾਫੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਪੂਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਟੁੱਟਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਦੂਜਾ ਸਾਥੀ ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰੇ।

9 ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ 'ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਕਾਨੂੰਨ'

10 ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ 'ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤਾ ਸੰਘਤਾ'

11 ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ 'ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਘਤਾ'

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 142(1)।

8. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

> "142. **ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਖੋਜ ਆਦਿ ਸੰਬੰਧੀ ਆਦੇਸ਼**—(1) ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਫੈਸਲਾ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਹੈ, ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਜਦ ਤੱਕ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ।"

ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਅਨੋਖਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਲਿਖਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮਕਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ[12], ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਿਆਂ, ਇਨਸਾਫ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਜ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੰਮਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1), ਜੋ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ 'ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ' ਵਿੱਚ 'ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ' ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਾਇਰੇ ਕਾਰਨ, ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਜਬ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਪਨਾਉਣ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਖਤਰੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

9. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ, ਐਮ. ਸਿੱਦੀਕ਼ (ਮਿਰਤਕ) ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸਾਂ ਦੁਆਰਾ (ਰਾਮ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਮੰਦਰ ਕੇਸ) ਬਨਾਮ ਮਹੰਤ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਾਸ ਅਤੇ ਹੋਰ[13], ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਖਾਕੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਹੈ:

> "1023. ...'ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ'ਦਾ ਕਥਨ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਾਇਰੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਦੋਂ

12 ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਨੇਪਾਲ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਵਿਧਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਲਈ ਹੈ।

13 (2020) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.1.

ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਿਆਂ ਯੁਕਤ ਨਤੀਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਗਹਿਰੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਖਾਮੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਐਸਾ ਹੱਲ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਅਤੇ ਸਹੀ ਹੋਵੇ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਦਮ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅੱਗੇ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀਆਂ ਜਟਿਲਤਾਵਾਂ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੋਖੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਧਰਮ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ — ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ, ਆਪਣੀ ਆਮ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਕਾਰਨ, ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਗੈਰ-ਵਾਜ਼ਿਬ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਨੂੰਨ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਾਇਰਾ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਨੀਂਹ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਦਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਖਾਮੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਅਰਥ ਨਾਲ ਭਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕਠੋਰ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਆਪਣਾ ਮਾਨਵੀ ਅਤੇ ਦਿਆਲੂ ਚਿਹਰਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖ ਸਕੇ..."

ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਨਿਆਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਆਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਗਮ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ', ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸੀ. ਕੇ. ਐਲਨ[14] ਵੱਲੋਂ ਇਕੁਇਟੀ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਦੋ ਮੁੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: (i) ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਉਦਾਰਚਿੱਤ ਅਤੇ ਮਾਨਵੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਅਸਲ ਵਿਰੋਧ ਤੋਂ - ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕੁਇਟੀ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ (ii) ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਉਂਦੇ ਅਸਾਧਾਰਣ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਦਾਰਚਿੱਤ ਅਤੇ ਮਾਨਵੀ ਸੋਧ - ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਕੁਇਟੀ[15] ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਵਿੱਚ 'ਮੁਕਦੱਮਾ ਜਾਂ ਮਾਮਲਾ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਸ 'ਮੁਕਦੱਮਾ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ' ਵਿੱਚ 'ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ' ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ,

14 ਦੇਖੋ - ਸੀ.ਕੇ. ਐਲਨ, ਲਾਅ ਇਨ ਦ ਮੇਕਿੰਗ (ਕਲੈਰੰਡਨ ਪਰੈਸ, 1927)

15 ਦੇਖੋ – ਨਿਨਾਦ ਲਾਡ, ਰੈਸ਼ਨਲਾਇਸਿੰਗ "ਕੰਮਪਲੀਟ ਜ਼ਸਟਿਸ" ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ, (2021) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਜੇ-30.

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਕੁਇਟੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ[16]। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਨੇ 'ਇਕੁਇਟੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕਰਦੀ ਹੈ' ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਨੂੰ ਉਲਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਇਕੁਇਟੀ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਂਗ, ਸੰਯਮਿਤ ਅਤੇ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕੁਇਟੀ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਾਹਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਾਰਭੂਤ ਮੌਲਿਕ ਆਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਸੀਮਾ ਅਧੀਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ, ਰਾਹਤ ਨੂੰ ਢਾਲਦੇ ਹੋਏ, ਕੇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੱਥ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਖਤੀ ਤੋਂ ਛੂਟ ਦੇਣ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ[17]। ਆਈ. ਸੀ. ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ[18] ਵਿਚ, ਕੇ. ਸੁਬਾ ਰਾਵ, ਸੀ.ਜੇ., ਨੇ ਸੰਭਾਵੀ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਲਚਕਦਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਇਕੋ ਇਕ ਸੀਮਾ ਹੈ ਕਾਰਨ, ਸੰਯਮ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ। ਸੰਯਮ ਅਤੇ ਅਦਬ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ, ਕਾਰਜਪਾਲਕਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਅਤੇ ਕਰਤਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਭਾਜਨ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ 'ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ' ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ, ਇਕ 'ਮੁਕਦੱਮਾ ਜਾਂ ਮਾਮਲਾ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਨਾਲ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਜਾਂ ਅਤਿਕ੍ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਦਾਲਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਕ 'ਮੁਕਦੱਮਾ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ' ਵਿੱਚ 'ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ' ਕਰੇ, ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਣਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਅਦਾਲਤ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਬਖਸ਼ੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਇਕ ਉਦੇਸ਼

16 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋਨੋਂ ਆਮ ਅਤੇ ਖਾਸ ਇਕੁਇਟੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦੇਖੋ – 'ਮੁਕਦੱਮੇ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ' ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ।

17 ਦੇਖੋ – ਸਰਕਾਰ (ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ) ਬਨਾਮ ਕਲਿਆਨ ਸਿੰਘ (ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ, (2017) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 444.

18 ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1967 ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 1643.

ਨਾਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ 'ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ' ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 'ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ' ਕਰਨਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਆਤਮਾ ਹੈ।

10. ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ[19] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 'ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲਾ' ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ 'ਮੁਕਦੱਮੇ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਫੋਜਦਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਮਾਮਲਾ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ 'ਮੁਕਦੱਮੇ' ਵਿੱਚ। ਜਦੋਂ 'ਮੁਕਦੱਮਾ ਜਾਂ ਮਾਮਲਾ' ਸ਼ਬਦ ਇਕੱਠੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਿਵਿਲ ਜਾਂ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਹੋਵੇ, ਅੰਤਰਿਮ ਜਾਂ ਅੰਤਿਮ, ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ। ਇਹ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

> "83. ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਗ਼ਲਤਫਹਿਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਦੇ ਗੰਭੀਰ ਜਨਤਕ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਧਾਰਣਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸਿਖਰਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਗਰਗ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅੰਤੁਲੇ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦਾ ਸੀ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੱਚਮੁੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤਿਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਨਾਰੀਮਨ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ, ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 320 ਜਾਂ 321 ਜਾਂ 482 ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਵੀ ਸਮਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ। ਸਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ

19 (1991) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 584.

ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਸਮਾਹਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਦਰਜਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਦਾਤ — ਕੁਝ ਉਚਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੀਮਿਤ — ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਸੀਮਾਵਾਂ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੌਲਿਕ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਿਤ ਕਰਨ। ਸ੍ਰੀ ਸੋਰਾਬਜੀ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ, ਗਰਗ ਕੇਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਜੋ "ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤਤਾ" ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਸਪਸ਼ਟ ਮਨਾਹੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ 'ਮਨਾਹੀ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਚਿਤ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਮਨਾਹੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਮੌਲਿਕ ਅਤੇ ਆਮ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਜਾਂ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਫਿਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਵਿਧਾਨਕ ਮਨਾਹੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਾਬਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ, ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਉਚਿਤ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਦੇ 'ਪੂਰੇ ਨਿਆਂ' ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਿਖਰਲੀ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਮਨਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਮੌਲਿਕ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਨਹੀਂ 'ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ' ਕਿਸੇ ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ ਦਾ। ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਭਾਵ ਜਾਂ ਨਿਰਰਥਕਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠ ਸਕਦਾ।

11. ਕੀ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ[20] ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ ਗਰਗ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਰੁੱਧ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਯੂ.ਪੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ[21] ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ, ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੋਰ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵਿਰੁੱਧ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ[22] ਵਿੱਚ ਪਰਖਿਆ, ਤਾਂ ਜੋ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤੇ ਅਨੁਪਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਦਾਲਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀਆਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਂਡਿੰਗ ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਦਾਲਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਕੈਨਿਜ਼ਮ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ[23]। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਅਧਿਵਕਤਾ ਐਕਟ, 1961 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਬਾਰ ਕੌਂਸਲਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲਾ

20 ਏ.ਆਰ. ਅੰਤੁਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਰ.ਐਸ. ਨਾਯਕ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ, (1988) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 602; ਦਿੱਲੀ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਸਰਵਿਸ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਤੀਸ ਹਜ਼ਾਰੀ ਕੋਰਟ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸਟੇਟ ਆਫ਼ ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਹੋਰ, (1991) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 406; ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅਨੀਸ ਵਿਰੁੱਧ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ, 1994 ਸਪਲੀ. (1) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 145. ਮੁਹੰਮਦ ਅਨੀਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਕੋਰਟ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਦਿਆਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਇਸ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰੇਗੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਇਸ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਪੱਧਰ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਆਮ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਇਪਸੋ ਫੈਕਟੋ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅਧੀਨ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਾਰਜ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵੱਡੀ ਬੈਂਚ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਇਸ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

21 ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1963 ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 996.

22 (1998) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 409.

23 ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫਰਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੈਰਾ 20 ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਕਰੇ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਵਕੀਲ ਇਸ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਵਹੇਲਣਾ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਬਾਰ ਏਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਅਵਮਾਨਨਾ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਵਕਤਾ ਐਕਟ, 1961 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਬਾਰ ਕੌਂਸਲਾਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਖਰੀ ਅਤੇ ਅਲੱਗ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੱਖਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਲੱਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਵਮਾਨਨਾ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜ ਬਾਰ ਕੌਂਸਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਯ ਬਾਰ ਕੌਂਸਲ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਬਾਰ ਏਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਤੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗਏ ਉਦਾਹਰਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ:

> "47. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਹਿਜ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਪੂਰਕ ਹਨ ਜੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਦਾਇਰੇ ਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂਰਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਅਧਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਦਾਲਤੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਹੋਣ ਤੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿੱਚਕਾਰ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਖਿੱਚੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਯ ਪੂਰਕ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਧਾਰੇ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਅਵਰੋਧ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੀਮਤੀ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਦੁਆਰਾ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਉਪਚਾਰਾਤਮਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਦੇ

ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਜਾਂ ਮੁਕਦੱਮੇ ਲਈ ਲਾਗੂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ "ਬਦਲਣ" ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਅਨੁਛੇਦ 142, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਸਪਸ਼ਟ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਅਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਿਯ ਤੌਰ ਤੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਕ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ। ਇਕ ਅਵਮਾਨਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ, ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਵਮਾਨਨਾ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਕੇ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤੀਯ ਬਾਰ ਕੌਂਸਲ ਨੂੰ ਹੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਇਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਿ ਅਵਮਾਨਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਇਕ ਵਕੀਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਅਦਾਲਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 142 ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ ਦੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਤੌਰ ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਵਮਾਨਨਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਵਮਾਨਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

48. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਅਦਾਲਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਹੁਕਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਹ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੈਅ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇ, ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਵਿਵਾਦਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਟਕਰਾਉ ਵਾਲੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਤਰਾਜ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਕਿਸੇ ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ "ਸਿਲਵਟਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨ" ਦੁਆਰਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕੇਵਲ ਵਿਵਾਦ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੀ ਸੀਮਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਾਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਅਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕੇਵਲ ਵਿਵਾਦ ਸੁਲਝਾਉਣ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਇਹ "ਧੁੰਦਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ" ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਪਰ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਰਤਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

12. ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 151 ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 482 ਅਧੀਨ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚਕਾਰ ਇੱਕ ਫਰਕ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੇ ਸਿਵਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਣਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਨਤਕ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਕ੍ਰਿ.ਪੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਾਸ ਪਹਿਲੂ ਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਕ੍ਰਿ.ਪੀ.ਸੀ. ਚੁੱਪ ਹਨ, ਓਥੇ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ[24] ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭ ਸੰਭਵ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ

24 ਧਾਰਾ 151 ਸੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਲਈ ਦੇਖੋ – ਜੇਟ ਪਲਾਈ ਵੁੱਡ (ਪੀ.) ਲਿਮਿਟੇਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਰੁੱਧ ਮਧੁਕਰ ਨੰਲਖਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ, (2006) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 699; ਅਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬੁੱਗਾ ਵਿਰੁੱਧ ਦੇਵਾਨ ਜਗਬੀਰ ਸਾਹਨੀ, 1941 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਆਨਲਾਈਨ ਕਲਕੱਤਾ 247. ਧਾਰਾ 482 ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤਾ ਸੰਘਤਾ ਲਈ ਦੇਖੋ – ਪਾਪੂਲਰ ਮੁਥਿਆਹ ਵਿਰੁੱਧ ਸਟੇਟ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਬਾਈ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਆਫ ਪੁਲੀਸ, (2006) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 296; ਅਤੇ ਦਿਨੇਸ਼ ਦੱਤ ਜੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸਟੇਟ ਆਫ ਰਾਜਸਥਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (2001) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 570.

ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਉੱਠ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ[25]। ਇਸ ਲਈ, ਸੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਕ੍ਰਿ.ਪੀ.ਸੀ. ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ, ਕ੍ਰਮਵਾਰ, ਅਜਿਹਾ ਆਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨਿਵਾਰਯ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਜਾਂ ਅਨਿਵਾਰਯ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਆਂ ਲਈ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ[26]। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਅਧੀਨ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿ.ਪੀ.ਸੀ. ਅਧੀਨ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨਾਲ ਨਿਹਿਤ ਅਨਿਵਾਰਯ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਨਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

13. ਉਪਰੋਕਤ ਪਿਛੋਕੜ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪੂਰੀ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਪੂਰਵਕ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਜਾਹਿਰਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਾਧਾਰਹਿਤ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੰਯਮ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਜਾਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨਹਿਤ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਜਨਹਿਤ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਸੰਘਵਾਦ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨਹਿਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਨਾਹੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਾਨੂੰਨੀ ਯੋਜਨਾ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ। ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਅਟੂਟ ਅਤੇ ਨਾ-ਛੱਡਣਯੋਗ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੈ। ਸਖਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ[27], ਇਹ

25 ਕਾਨੂੰਨ ਉੱਤੇ ਇਹ ਬਿਆਨ ਬਰਾਬਰ ਸੱਚ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ।

26 ਭੀਮ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਨ ਸਿੰਘ, 2003 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਆਨਲਾਈਨ ਰਾਜਸਥਾਨ 326; ਨਾਗੇਨ ਕੁੰਡੂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਮਰਾਟ, 1934 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਆਨਲਾਈਨ ਕਲਕੱਤਾ 12; ਅਤੇ ਛੈਲ ਦਾਸ ਵਿਰੁੱਧ ਸਟੇਟ ਆਫ ਹਰਿਆਣਾ, 1974 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਆਨਲਾਈਨ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ 246 ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ, ਜੋ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤਾ ਸੰਘਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤਾ ਸੰਘਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਢੱਕਿਆ ਗਿਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਮਾਮਲਾ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤਾ ਸੰਘਤਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਇਨੋਂਸਾਫ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਦਾਲਤ, ਮੈਟਰੋਪੋਲਿਟਨ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਸਮੇਤ, ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤਾ ਸੰਘਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 482 ਅਧੀਨ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।

27 ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨਦਾਨਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਂ 1980 ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ ਗਰਗ (ਉਪਰੋਕਤ) ਅਤੇ ਏ.ਆਰ. ਅੰਤੁਲੇ (ਉਪਰੋਕਤ)

ਕਦੇ ਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚਾਲੇ 'ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ' ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੀ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਵਿਚਲਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।[28] ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਵਿਵਾਦਗ੍ਰਸਤ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਗੂੜ੍ਹ ਵਿਚਾਰਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ[29], ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਕਹੇ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ 'ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ' ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਸਿਰਫ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਭਿਆਸ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨਾਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਮ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ

ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਚਲਣ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਹੋਰ, ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਵੀ ਯਥਾਵਤ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 11 ਜੱਜ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਹੈ ਆਈ.ਸੀ. ਗੋਲਕ ਨਾਥ (ਉਪਰੋਕਤ), ਜਿਸ ਨੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 32, 141 ਅਤੇ 142 ਅਜਿਹੇ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਲਚੀਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇੱਥੇ ਕੇਵਲ ਸੀਮਾ ਹੈ ਕਾਰਣ, ਸੰਯਮ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ। ਦਿੱਲੀ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਸਰਵਿਸ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਤੇ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸੰਯਮਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ, ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦਿਆਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਮਨਾਹੀਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੇਗੀ, ਜੋ ਕੁਝ ਮੌਲਿਕ ਜਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਤਦਨੁਸਾਰ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਕਰੇਗੀ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਬਾਰ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਪਨਾਇਆ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਇਲਾਜੀ ਸ੍ਵੈਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਤੇ, ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸਾਧਾਰਣਤਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟੇਗੀ, ਸਿਵਾਏ ਸ਼ਾਇਦ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਟਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕੁਇਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਮੇਟਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਿਰਚਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ। ਦੇਖੋ - ਰਜਤ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਡ੍ਰਿਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ: ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਦੇ ਧੱਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਪੜਤਾਲ ਕਰਨਾ, (2011) 6 ਐਨ.ਐਸ.ਐਲ.ਆਰ.1; ਨਿਨਾਦ ਲੇਂਡ, ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ "ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ" ਨੂੰ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਣਾ, (2021) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਜੇ-30; ਅਤੇ ਵੀਰੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਨੋਟਸ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ: ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ: ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਉਚਿਤ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਵਹਾਰਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾ, 54 ਜੇ.ਆਈ.ਐਲ.ਆਈ. (2012) 364। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਨੁਪਾਤ ਯਥਾਵਤ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਹੈ।

28 ਦੇਖੋ - ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ ਗਰਗ (ਉਪਰੋਕਤ), ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 13.

29. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 16 ਤੋਂ 22 ਅਤੇ 30 ਇੰਫਰਾ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਇਲਾਜੀ ਸਵਭਾਵ ਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਵਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਜਾਂ ਅਣਡਿੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦਾਅਵਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਤਰਾਜ਼ੂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ 'ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ' ਵਿੱਚ ਸਿਲਵਟਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ 'ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ' ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਸੀਮਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਮੰਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠਾ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਧੁੰਦਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ 'ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ' ਦੁਆਰਾ ਮੰਗੀ ਗਈ 'ਪੂਰੀ ਨਿਆਂ' ਆਮ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਵੈਧ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਅਣ-ਸੂਚੀਬੱਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਥਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਹਤ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਲਈ ਲਚੀਲਾਪਨ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਤਥ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਸਿਰਫ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਆਸਵਾਸਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਉਪਯੋਗ ਉਚਿਤ ਸੰਯਮ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਸ਼ੀਲਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।[30]

<u>ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਤਲਾਕ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ, 1955 ਅਧੀਨ।</u>

14. ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਸੰਗਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇੱਕ ਭਗਤੀਮਈ ਸੰਬੰਧ ਜੋ ਸਦੀਵੀ ਤਕ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿਘਟਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪ੍ਰੋਚ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਥੇ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 13 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਆਧਾਰਾਂ ਤੇ ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਦੁਆਰਾ । ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਬਦਲਾਅ ਆਏ ਹਨ। ਧਾਰਾ 13(1)(i-a) ਨੂੰ ਮੈਰਿਜ ਲਾਜ਼ (ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1976[31] ਦੁਆਰਾ ਕਰੂਰਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਲਾਕ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ

30 ਦੇਖੋ – ਦਿੱਲੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਥਾਰਿਟੀ ਬਨਾਮ ਸਕਿਪਰ ਕੰਲਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ ਕੰਪਨੀ (ਪ) ਲਿਮੀਟਡ ਅਤੇ ਹੋਰ (1996) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 622.

31 ਐਕਟ 68 ਆਫ 1976, 27.05.1976 ਤੋਂ ਲਾਗੂ।

ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 9 ਨੂੰ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਆਹੁਤਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਵਿਆਖਿਆ ਜੋੜੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵਖਰੇ ਹੋਣ ਲਈ ਕੋਈ ਉਚਿਤ ਬਹਾਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਚਿਤ ਬਹਾਨਾ ਸਾਬਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸੋਧ ਦਾ ਅਸਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 23 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1)(a) ਦੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨੂੰ ਆਂਸ਼ਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਹਤ ਲਈ ਆਧਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਵਜੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਰਜੀਕਰਤਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਗਲਤ ਕੰਮ ਜਾਂ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ।

15. ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਐਕਟ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 13-ਬੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

"**13-ਬੀ. ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ**—(1) ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵਰ੍ਹੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅਲੱਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇੱਕਠੇ ਰਹਿਣ 'ਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਸੀ ਰਜ਼ਾਮੰਦੀ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਕਿ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ, ਚਾਹੇ ਅਜਿਹਾ ਵਿਆਹ ਮੈਰਿਜ ਲਾਅਜ਼ (ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1976 (68 ਆਫ਼ 1976) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਪੰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿਘਟਨ ਲਈ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਦੋਨੋਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕਠੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(2) ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਹੀ ਗਈ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਅਠਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਦਰਮਿਆਨ ਅਰਜ਼ੀ ਵਾਪਸ ਨਾ ਲਈ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਉਚਿਤ ਲੱਗੇ ਅਜਿਹੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਵਿਆਹ ਸਪੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵੇ ਸੱਚੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਡਿਕਰੀ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਭੰਗ ਕਰਾਰ ਦੇਵੇਗੀ।"

16. ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ(1) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਦੋਨੋਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਅਰਜ਼ੀ ਤੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:

(a) ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਵਰ੍ਹੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ;

(b) ਉਹ ਇੱਕਠੇ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹਨ; ਅਤੇ

(c) ਉਹ ਆਪਸੀ ਰਜ਼ਾਮੰਦੀ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਨੁਸਾਰ, ਪਹਿਲੇ ਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਅਰਜ਼ੀ ਵਾਪਸ ਨਾ ਲਈ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਜੋੜਾ/ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅਵਧੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ, ਦੂਜੇ ਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਗੇ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਪਹਿਲੀ ਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਗੁਜ਼ਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜਦੋਂ ਦੂਜਾ ਮੋਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੇ, ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ, ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵਿਧਾਨਕ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋੜਾ/ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੂਜੇ ਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਅਗੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਨਰਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸਾਧਾਰਣ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਕੜਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਦੁੱਖ ਉਠਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਾਰਟੀਆਂ, ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਾ ਸੁਲਝਾਉ ਮਤਭੇਦਾਂ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਨਿੰਦਾ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਸਮੇਤ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲੇ, ਵਿਆਹੁਤਾ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਲਾਕ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਅਵਧੀ, ਜੇਕਰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਪੀੜਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਲਾਭ ਅਤੇ ਫਾਇਦੇ ਤੋਂ। ਇਹ ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਕਸਦ ਜੋ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹੜਬੜੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ, ਵਿਵਾਦ ਅਤੇ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜੇ ਮੋਸ਼ਨ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਗੇ

ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੜਚਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ, ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭੱਤਾ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਇਕਮੁਸ਼ਤ ਰਖਰਖਾਵ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂਕਿ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੱਕ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਜਨਹਿੱਤ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਹਿੱਤ ਨੂੰ, ਜੋ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ(ਆਂ) ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਦੇ ਅਗੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਦਰਦ ਨੂੰ, ਇੱਕ ਔਪਚਾਰਿਕ ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਪਾਸ ਕਰਕੇ, ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਕਾਫੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

17. ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁਧ ਹਰਵੀਨ ਕੌਰ[32] ਵਿੱਚ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਅਵਧੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਜਾਂ ਵਿਕਲਪਿਕ ਹੈ, ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲੰਬਿਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਹੋਣ, ਉਥੇ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ:

> "14. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਮੀਕਸ ਕਿਊਰੀਆਈ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 13-ਬੀ(2) ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਸਾਧਾਰਣ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਕੇ. ਓਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਨਾਮ ਕੇ. ਨਲਿਨੀ, ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਰੂਪਾ ਰੈਡੀ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਰੈਡੀ, ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਧੰਨਜੀਤ ਵਡਰਾ ਬਨਾਮ ਬੀਨਾ ਵਡਰਾ ਅਤੇ ਮਧਿਆ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਦਿਨੇਸ਼ਕੁਮਾਰ ਸ਼ੁਕਲਾ ਬਨਾਮ ਨੀਟਾ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਐਮ. ਕਰਿਸ਼ਨਾ ਪਰੀਠਾ ਬਨਾਮ ਜਯਾਨ ਮੂਰਕਾਨਾਟ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ(1) ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸਿਰਫ਼ ਤਦ ਹੀ ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ ਜੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਕ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਧਾਰਾ 13-ਬੀ(2) ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ

32 (2017) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 746.

ਦਾਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਰੁਚੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਿਤ ਵਿਕਲਪ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੱਕ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵੱਖ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ(2) ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮਾਮਲੇ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

(i) ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਿੰਨੇ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ?

(ii) ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੰਬਿਤ ਹੈ?

(iii) ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ?

(iv) ਕੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ?

(v) ਕੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਮਧਿਆਸਥਤਾ/ਸੁਲਹ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲਿਆ ਹੈ?

(vi) ਕੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਕ ਜਾਇਜ਼ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭੱਤਾ, ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਕੋਈ ਹੋਰ ਲੰਬਿਤ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ?

xx xx xx xx xx xx

19. ਉਪਰੋਕਤ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਅਦਾਲਤ ਜੋ ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਨਿਬੜ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ(2) ਅਧੀਨ ਵਿਧਾਨਕ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਕੇਸ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਸਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ:

(i) ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ(1) ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਅਵਧੀ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ(2) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਅਵਧੀ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਮੋਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ;

(ii) ਮਧਿਆਸਥਤਾ/ਸੁਲਹ ਦੇ ਸਾਰੇ ਯਤਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸੀਪੀਸੀ ਦੇ ਆਰਡਰ 32-ਏ ਰੂਲ 3/ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 23(2)/ ਪਰਿਵਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਧਾਰਾ 9 ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਅਸਫਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯਤਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ;

(iii) ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਆਪਸੀ ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਲਝਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭੱਤਾ, ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਲੰਬਿਤ ਮੁੱਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ;

(iv) ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦੀ ਅਵਧੀ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਲੰਬਾ ਕਰੇਗੀ।

ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਪਹਿਲੇ ਮੋਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਬੇਨਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦੀ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸਮਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰਾਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ, ਵਿਸਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਮਤਲਬ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਠੰਡਾ ਹੋਣ ਦੀ ਅਵਧੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਛੁੜ ਚੁੱਕੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਲੰਬਾ ਖਿੱਚਣਾ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਲੰਮਾ ਖਿੱਚਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਹਰ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਾ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਬੇਬਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਤਲਾਕ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਅਵਧੀ ਛੱਡਣਾ ਸਿਰਫ਼ ਮੰਗਣ ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਮੁਰੰਮਤ ਤੋਂ ਪਾਰ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਕਈ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਛੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ(2) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਅਧੀਨ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਤੇ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

18. ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਕਸਰ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਅਧੀਨ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ/ਬੇਨਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਮੋਸ਼ਨ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿਣ ਦੇ ਜਾਂ ਪਿੱਛੇ ਧੱਕੇਲੇ ਬਿਨਾਂ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲੰਬਿਤ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ, ਨੂੰ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਚਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ

ਨਿਪਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਡਿਕਰੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀ, ਖਾਰਜ ਜਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਤਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਅੰਤਰਿਮ ਜਾਂ ਅੰਤਿਮ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਰੁੱਧ ਮਾਮਲੇ ਲੰਬਿਤ ਹਨ, ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਕਸਰ ਮਧਿਆਸਥਤਾ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ। ਵਿਆਹੁਤਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਸੈਟਲਮੈਂਟ, ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲੋਂ, ਝਗੜੇ ਦੇ ਹੱਲ ਦਾ ਪਸੰਦੀਦਾ ਢੰਗ ਹੈ।[33]

19. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਕ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਅਦਾਲਤ, ਟ੍ਰਾਇਲ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਮੂਹ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।[34] ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਅਤੇ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪਣਾਏਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਘੇਰਾਂਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਮੁੱਖ ਕੇਸ/ਕਾਰਵਾਈ ਪਰਿਵਾਰ ਅਦਾਲਤ, ਟ੍ਰਾਇਲ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਿਆਇਕ ਮੰਚ ਅੱਗੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਵੇ। ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ-ਖੇਤਰ ਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਸਵਾਲ ਜਾਂ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਉੱਠਦਾ। ਵਿਆਹੁਤਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਅਕਸਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਖਰੇ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਸਮੇਤ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ, ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਰਾਹਤ ਅਤੇ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸਮੇਤ ਕਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੇ ਲਿਸਟਿੰਗ, ਪੇਪਰ ਕਾਰਜ, ਰਸਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ, ਵੇਰੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਆਦਿ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੋਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਖਰਚਾ ਚੁੱਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਮੰਚ/ਅਦਾਲਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਹੁਕਮ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ

33 ਦੇਖੋ – ਦੀਵਾਨੀ ਜ਼ਾਬਤਾ ਸੰਘਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 89 ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ, 1984 ਦੀ ਧਾਰਾ 9.

34 ਦੇਖੋ – ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ (ਡਿਕਰੀਜ਼ ਅਤੇ ਹੁੱਕਮ) ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਆਰਡਰ, 1954 (ਸੀ.ਓ. 47)

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

20. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵੇਕ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਉਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਕਾਂ ਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਕੇ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ ਵਿਰੁਧ ਸੁਮਨ ਬੇਨੀਵਾਲ[35] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਦੇ ਉਪ-ਭਾਗ (1) ਅਤੇ (2) ਦੇ ਪੜਨ ਤੇ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਸਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦੀ ਅਵਧੀ/ਗੈਪ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਵਿੱਛੋੜੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਅਤੇ ਅੱਧੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦੀ ਅਵਧੀ/ਗੈਪ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣ, ਵਿਚਾਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਚੇਤ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਕਿਆ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿੱਛੋੜੇ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਬੇਪਰਵਾਹ ਅਤੇ ਅਚੇਤ ਭੰਗ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੁੱਸਾ ਘੱਟਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ, ਜਦੋਂ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿੱਛੋੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ ਵੱਖ ਕਰ ਲਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਵਿੱਛੋੜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਵੱਲ ਧੱਕੇਲਣ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਬੇਤੁਕਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ, ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਛੇ ਕਾਰਕਾਂ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ, ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ,

35 (2021) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਆਨਲਾਈਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 1270

ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਬਾਅ ਜਾਂ ਮਜਬੂਰੀ ਦੇ, ਕੋਈ ਅਸਲੀ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭੱਤਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਮੇਂਟੇਨੈਂਸ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਆਦਿ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

21. ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਬਿਨੈ ਤੇ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ, ਜਦੋਂ ਧਾਰਾ ਦੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ, ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਰਾਏ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

22. ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਵਾਹੁਤਾ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ, ਜੇ ਇੱਕ ਅਨੋਖੀ ਨਹੀਂ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਵਿਵਾਹਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਅਧੀਨਤਾ ਵਿੱਚ ਲੁਕਵੀਂ ਨੀਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਸੀ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 89, ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 23(2), ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਐਕਟ, 1984 ਦੀ ਧਾਰਾ 9 ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਂ ਮਿਲਦਾ-ਜੁਲਦਾ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਵਾਹਿਕ ਵਿਵਾਦ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੀਡ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਅਸਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਉੱਤੇਜਨਾ, ਚੋਟ, ਗੁੱਸੇ ਜਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਗਲਤ ਸਲਾਹ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਕੇਸ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜੀ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਹੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਅਤੇ ਰੋਕ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਲਿਸਟਿਕ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੇ ਉਹ ਵਿਛੜਨਾ ਚੁਣਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਵਕ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਸੈਟਲ ਹੋਣਾ। ਇਸ ਲਈ, ਬੀ.ਐਸ. ਜੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ[36] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 320, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 498ਏ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 482 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਗੈਰ-ਸਮਝੌਤਾ ਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨਿਆਂ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਪੰਜਾਬ

36 (2003) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 675.

ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ[37] ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਤੇਂਦਰ ਰਘੁਵੰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਬੀਤਾ ਰਘੁਵੰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ[38] ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਵਾਹਿਕ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਲੰਬਾ ਹੋਣਾ ਦੋਵੇਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਹਾਈਪਰ-ਟੈਕਨੀਕਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਪਣਾਉਣਾ ਉਲਟਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਂਡੈਂਸੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਦਰਦ, ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜਤਨ, ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੇ ਕਿ ਵਿਵਾਹਿਕ ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਵਕ ਹੱਲ ਹੋਣ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਦ, ਕਸ਼ਟ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਬਾਅ, ਜ਼ੋਰ-ਜਬਰਦਸਤੀ, ਧੱਕੇ, ਧੋਖਾਧੜੀ, ਗਲਤ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ, ਜਾਂ ਅਨੁਚਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੁਕਤ ਮਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਚੋਣ ਨਾਲ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸਵਾਯੱਤਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਅਤੇ ਜਿਤੇਂਦਰ ਰਘੁਵੰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਅੰਤਿਮ ਦੋ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 482 ਅਧੀਨ ਆਂਤਰਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਦੁਰੁਪਯੋਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀ/ਵਰਤਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਭਲ ਕੇ, ਧਿਆਨ ਪੂਰਵਕ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਲਕਸ਼ਮੀ ਨਾਰਾਇਣ ਅਤੇ ਹੋਰ[39] ਵਿੱਚ, ਉਹ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 482 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਆਂਤਰਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 320 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਸਮਝੌਤਾ ਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ। ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ, ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਕੇਸਾਂ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ

37 (2012) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 303. 38 (2013) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 58.

39 (2019) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 688.

ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ(ਾਂ) ਸਮੇਤ, ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਾਲਾਤ ਪੂਰੇ ਹੋਣ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਨਾ-ਜੁੜਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਲਾਕ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ।

23. ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਆਖਰੀ ਸਵਾਲ ਵਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਜਦੋਂ ਇਕ ਪਤੀ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਤੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ-ਜੁੜਨ ਯੋਗ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਦੂਜੇ ਪਤੀ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ?

24. 1976 ਦੇ ਐਕਟ ਨੰਬਰ 68 ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 25 ਮਈ, 1976 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13(1)(i-a) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

> "13 ਤਲਾਕ- (1) ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਆਹ ਨੂੰ, ਪਤੀ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਤੇ, ਉਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਲਾਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ—
>
> (i-a) ਵਿਆਹ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ; ਜਾਂ
>
> xx xx xx xx xx xx xx xx

ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਕਸਰ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 23(1) ਦੇ ਕਲਾਜ਼ (a) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭਾਗ 1955 ਦੇ ਐਕਟ ਨੰਬਰ 25 ਦੁਆਰਾ ਮੁੱਖ ਐਕਟ ਵਜੋਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

> "23. ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਡਿਕਰੀ. — (1) ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ, ਚਾਹੇ ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ—
>
> (a) ਰਾਹਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਆਧਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ੀਕਰਤਾ [40](ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿਥੇ ਰਾਹਤ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਧਾਰਾ 5 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ(a), ਉਪ-ਧਾਰਾ (b) ਜਾਂ ਉਪ-ਧਾਰਾ (c) ਦੇ

40 ਬਰੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਪੋਰਸ਼ਨ ਐਕਟ ਨੰਬਰ 68 ਆਫ਼ 1976 27.05.1976 ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਕਲਾਜ਼ (ii) ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ] ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਜਾਂ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਦੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ

xx xx xx xx xx xx

ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13(1)(i-a) ਨੂੰ ਧਾਰਾ 23 (1)(a) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਦੋਸ਼ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਾਂਗੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਸੀਂ 'ਕਰੂਰਤਾ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗੇ, ਜਿਸ ਇਜ਼ਹਾਰ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

25. ਐਨ.ਜੀ. ਦਸਤਾਨੇ ਵਿਰੁੱਧ ਐਸ. ਦਸਤਾਨੇ[41] ਵਿੱਚ, 1975 ਵਿੱਚ ਹੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ, ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1972 ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਭਾਵ, ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਨੂੰ ਇਸ ਕਦਰ ਸੰਭਾਵਨਾਯੋਗ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸਮਝਦਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ, ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਇਸ ਧਾਰਣਾ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਅਕਸਰ, ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤੋਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤੱਥ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਸਕੇ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨਾਗਰਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 23 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ' ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦਾ ਭਾਵ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਦੇ। ਵਿਆਹ ਦੇ ਭੰਗ ਦੇ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ 'ਕਰੂਰਤਾ' ਦੇ ਅਰਥ ਤੇ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਡੀ. ਟੋਲਸਟੋਯ ਦੀ ਪੁਸਤਕ "ਦਾ ਲਾਅ ਐਂਡ ਪਰੈਕਟਿਸ ਆਫ਼ ਡਾਈਵੋਰਸ ਐਂਡ ਮੈਟਰੀਮੋਨੀਅਲ ਕਾਜ਼ਜ਼ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪੈਸੇਜ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉੱਥੇ, 'ਕਰੂਰਤਾ' ਨੂੰ ਜਾਨਬੁੱਝ ਕੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਣ ਦੇ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨ, ਅੰਗ ਜਾਂ ਸਿਹਤ, ਸਰੀਰਕ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ, ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਖਤਰੇ ਦੀ ਉਚਿਤ ਆਸ਼ੰਕਾ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ

41 (1975) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 326.

ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੀ ਟੋਲਸਟੋਯ ਦਾ ਪੈਸੇਜ, ਜੋ ਹੋਰਟਨ ਵਿਰੁਧ ਹੋਰਟਨ[42] ਨੂੰ ਉਦਧਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣਾ ਅਸੰਭਵ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਕੇਵਲ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣਾ ਅਸੰਭਵ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਉਦਾਸੀਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਰੂਰਤਾ ਦੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਿਹਤ, ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਠਾ, ਕਾਰਜ-ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਚੋਟ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਤੀ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰੂਰਤਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਯਾਚੀਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਜਵਾਬੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰੂਰਤਾ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਚਿਤ ਆਸ਼ੰਕਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਤੀ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਜਾਂ ਚੋਟੀਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੱਜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਕਰੂਰਤਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਦੋ ਮੁੱਖ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵਿਆਹਿਤ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਦੂਜਾ, ਚਾਰਜ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਮਨੁੱਖ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਲਈ ਕਰੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੂਜੇ ਲਈ ਮਾਮੂਲੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਕੁਝ ਹਾਲਾਤਾਂ ਹੇਠ ਕਰੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਦੂਜੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਹੇਠ ਅਤਿ ਕਰੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਰੂਰਤਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ, ਭਾਵ, ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ, ਪਿਛੋਕੜ, ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ।

26. ਵੀ. ਭਗਤ ਵਿਰੁੱਧ ਡੀ. ਭਗਤ[43], ਜੋ ਕਿ 1993 ਵਿੱਚ ਐਨ.ਜੀ. ਦਸਤਾਨੇ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ 18 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ, 'ਕਰੂਰਤਾ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਜਿੰਦਗੀ ਵਰਗਾ ਵਿਸਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਸ ਇੱਕ ਪਤੀ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਐਡਵੋਕੇਟ ਵਜੋਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਲਗਭਗ 55 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਪਤਨੀ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ, ਲਗਭਗ 50 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਾਲੀ, ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੋ ਵਿਅਸਕ ਬੱਚੇ - ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪੇਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਐਮਬੀਏ ਡਿਗਰੀ ਧਾਰਕ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

42 (1940) ਪੀ 187.

43 (1994) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 337.

ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਭਚਾਰੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਾਹ, ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਰੋਗਾਤਮਕ ਸ਼ੱਕੀ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਤਲਾਕ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਅੱਠ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਲੰਬਿਤ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13(1)(i-a) ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਕਰੂਰਤਾ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਦੋਵੇਂ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਰੂਰਤਾ ਨੂੰ ਕੀ ਹੈ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਤੀ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਇਰਾਦੇ ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੇ, ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਦਿ। ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਵਿਵਹਾਰ ਜਾਂ ਵਿਆਹੁਤਾ ਦਿਆਲਤਾ ਦੇ ਸਧਾਰਣ ਮਾਨਕਾਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਯੋਗ, ਜੋ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਆਸ਼ੰਕਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਰੂਰਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਕਾਰਕ ਸਵਭਾਵ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਰਜ਼ੀਦਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਰੂਰਤਾ, ਮਾਨਸਿਕ ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ, ਦੋਵੇਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਜਾਂ ਅਣਜਾਣ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਿਆਹੁਤਾ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਹਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਵੱਖ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਈ ਗਈ ਕਰੂਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਵੱਲੋਂ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮੁੱਲਾਂ ਤੇ ਵੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿੱਚ, ਦੂਜੇ ਪਤੀ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਦੇ ਅਣਜਾਣ ਪਰ ਨਾ–ਮੁਨਾਸਿਬ ਵਿਵਹਾਰ ਨਾਲ ਕਰੂਰਤਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਰੂਰਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਅਤੇ ਅਸਲ ਕਰੂਰਤਾ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਦਿੱਤੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਨਸ਼ਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ ਜੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਕਰੂਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਅਤੇ ਇਰਾਦਾਪੂਰਨ ਮਨਸ਼ਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਵੀ. ਭਗਤ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 16 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

> "16. ਧਾਰਾ 13(1)(i-a) ਵਿੱਚ ਮਾਨਸਿਕ ਕਰੂਰਤਾ ਨੂੰ ਮੋਟੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹਾ ਮਾਨਸਿਕ ਦਰਦ ਅਤੇ ਪੀੜਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ

ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਮਾਨਸਿਕ ਕਰੂਰਤਾ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵਾਜਬ ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸਥਿਤੀ ਅਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਉਹ ਵਿਵਹਾਰ ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵਾਜਬ ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮਾਨਸਿਕ ਕਰੂਰਤਾ ਅਰਜ਼ੀਦਾਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਤੇ ਚੋਟ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਮੇਂ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ, ਸਿੱਖਿਆ ਪੱਧਰ, ਉਹ ਸਮਾਜ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵੱਖ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਤ ਤੱਥ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਾਂਛਨੀਯ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਰੂਰਤਾ ਕੀ ਹੈ ਉਹ ਦੂਜੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਰੂਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਹਰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਆਰੋਪਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵੀ. ਭਗਤ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ ਦਾ ਨਾਜੁਡਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟ ਜਾਣਾ ਤਲਾਕ ਲਈ ਇੱਕ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਖਾਸ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13(1)(i-a) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਕਰੂਰਤਾ ਦੀ ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਅਵਲੋਕਨਾਂ ਨਾਲ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ, 'ਫਾਲਟ ਥਿਊਰੀ' ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਅਰਥ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13(1)(i-a) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ 'ਕਰੂਰਤਾ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਸਥਿਤੀ, ਕੇਸ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ।

27. ਆਸ਼ੋਕ ਹੁਰਾ ਵਿਰੁੱਧ ਰੂਪਾ ਬਿਪਿਨ ਜਾਵੇਰੀ[44], ਜੋ 1997 ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਹੋਇਆ ਜਿੱਥੇ ਵਿਆਹ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋੜਾ 1983 ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਮਤਭੇਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਤੇਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਵੱਖ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ

44 (1997) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 226.

ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ ਉਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੀ ਕਿ ਪਤੀ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਦੇ ਸੰਮਿਲਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਮੁਰਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਅਗਾਹੀ ਨੂੰ ਟਾਲਣਾ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਲੰਬਾ ਖਿੱਚਣਾ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਵਿਅਵਹਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਪਰਦਾ ਗਿਰਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਇਸ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਤਲਾਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਤੀ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਦੋਸ਼ਯੋਗ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਜਨਮਿਆ ਸੀ। ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਰੁਪਏ 10,00,000/- ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਤੇ ਸ਼ਰਤੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ, ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 494 ਅਧੀਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਖਤਮ ਹੋਣੀਆਂ ਸਨ।

28. ਨਵੀਨ ਕੋਹਲੀ ਵਿਰੁੱਧ ਨੀਲੂ ਕੋਹਲੀ[45] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਾਸਲੇਫਸਕੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਸਲੇਫਸਕੀ[46] ਵਿੱਚ ਲਾਰਡ ਡੈਨਿੰਗ, ਐਲ.ਜੇ. ਦੀ ਰਾਏ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਰੂਰਤਾ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਕਾਰਨ ਤਲਾਕ ਦੇਣ ਲਗ ਪੈਣਗੀਆਂ, ਪਰ ਇਸ ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ, ਬੈਂਚ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਕਲਪਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਰੂਰਤਾ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਹੈ। ਲਗਾਤਾਰ ਖਰਾਬ ਵਿਵਹਾਰ, ਵਿਆਹੁਤਾ ਜਿਨਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਅੰਤ, ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਉਪੇਕਸ਼ਾ, ਪਤੀ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਦੀ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਅਤੇ ਅਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਸਭ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਕ ਹਨ ਜੋ ਮਾਨਸਿਕ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਰੂਰਤਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਰੂਰਤਾ ਵਜੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ ਤੱਥ ਦੂਜੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਰੂਰਤਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਦੀ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਣਜਾਣ ਵਿਵਹਾਰ ਨਾਲ ਵੀ ਕਰੂਰਤਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ, ਮਾਨਸਿਕ ਕਰੂਰਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ

45 (2006) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 558. 46 (1950) 2 ਆਲ ਈ.ਆਰ. 398.

ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਦੇ ਦੋ ਸਾਥੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਆਹ ਦੇ ਨਾਜੁਡਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੇ, ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਤਲਾਕ ਲਈ ਇੱਕ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦੋਸ਼ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਇਕ ਦੋਸ਼ਯੋਗ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਤਲਾਕ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਤਲਾਕ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਉੱਤੇ ਅਤਿ ਨਿਰਭਰਤਾ, ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ, ਵਿਆਹੁਤਾ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕੜਵਾਹਟ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਖਾਈ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੌੜੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਸੰਜੀਦਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਛੋੜਾ ਨਾਗੁਜ਼ੀਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾਮੁਰਾਦ ਹੈ, ਤਾਂ ਤਲਾਕ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇੱਕ ਨਾ–ਕਾਮਯਾਬ ਵਿਆਹ, ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਵੱਡੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਵਾਲਾ ਤਲਾਕ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਟੁੱਟੇ ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਦੋਸ਼ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧੀਨ, ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਵੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀਆਂ ਠੋਸ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ, ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ, ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਜਿਥੇ ਵਿਆਹ ਬਚਾਓ ਦੀ ਉਮੀਦ ਤੋਂ ਪਾਰ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਅਸਲ ਤੱਥ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ 'ਚ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਵਨਸਾਥੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜੋ, ਅਸਲ 'ਚ, ਮੌਜੂਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਵੀਨ ਕੋਹਲੀ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਸ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅੰਤਤਾ ਦੋਨੋਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਭਰਣਪੋਸ਼ਣ ਲਈ 25,00,000/– ਰੁਪਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤੇ।

29. 2018 ਵਿੱਚ, ਯੂਨਾਈਟੇਡ ਕਿੰਗਡਮ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ, ਓਵੇਨਸ ਬਨਾਮ ਓਵੇਨਸ[47] ਵਿੱਚ, ਤਲਾਕ ਲਈ ਇੱਕ ਆਧਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ

47 (2018) ਯੂ.ਕੇ.ਐਸ.ਸੀ. 41.

ਵਿਸਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਲਈ ਇੱਕ ਜੀਵਨਸਾਥੀ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕਾਰਜ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਕਿਉਂ ਢਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਡਣਾ ਇੱਕ ਸਹਜ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕਾਰਜ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਲੱਭਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਤਾਂ ਹੀਰੋ ਵਰਗੇ ਗੁਣ ਹੋਣ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਤਮ-ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ਾਤਮਕਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਜਾਂ ਅਨਜਥਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੱਚਾਈ ਲੱਭਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਲਾਰਡ ਵਿਲਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਾਰਡ ਹੋਜ ਅਤੇ ਲੇਡੀ ਬਲੈਕ ਸਹਿਮਤ ਸਨ, ਨੇ ਮੈਟ੍ਰੀਮੋਨੀਅਲ ਕਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ 1973 (ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਵੇਲਜ਼ ਦਾ) ਦੀ ਧਾਰਾ 1(2)(ਬੀ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿੰਨ-ਗੁਣਾ ਟੈਸਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਵਿਆਹ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੇਮੁਰੱਵਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅਰਜੀਕਰਤਾ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਤਰਦਾਤਾ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ; (i) ਅਰਜੀ ਵਿੱਚ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਕਿ ਉਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ; (ii) ਉਸ ਖਾਸ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਅਰਜੀਕਰਤਾ ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਅਸਰ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ, ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਘਟਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ; ਅਤੇ (iii) ਇਹ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਕਿ ਉਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਰਜੀਕਰਤਾ ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਅਸਰ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਮੀਦ ਕਰਨਾ ਕਿ ਅਰਜੀਕਰਤਾ ਨੂੰ ਉਤਰਦਾਤਾ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਜਾਰੀ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬੇਤੁਕਾ ਹੋਵੇਗਾ।[48] ਲੇਡੀ ਹੇਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਖੋਜ਼ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਲਗਾਉਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਲਾਕ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵਿਵਹਾਰ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਜਾਂ ਤੱਥ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਖੋਜਣ ਦੇ ਨਾਲ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਅਧਿਕਾਰਵਾਦੀ, ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਅਤੇ ਨਿੰਦਾਜਨਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਵਾਲੀ ਛੋਟੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਚਿਤ ਅਸਰ ਤਲਾਕ ਲਈ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਭਰੋਸੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੀਵਨਸਾਥੀ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਅਸਰ, ਵਿਵਹਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲੋਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਬੇਤੁਕਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜਾ

48 ਇਹ ਮੁਲਾਂਕਣ ਜਰੂਰੀ ਬਦਲਾਅ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 13(1)(i-a) ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜੀਵਨਸਾਥੀ ਸਹਿਵਾਸ ਦੀ ਉਮੀਦ ਰੱਖੇ; ਇਹ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਵਾਲ ਹੈ।

30. ਅਸੀਂ ਓਵੇਨਸ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਵੇਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਦੋ ਬਿਲਕੁਲ ਨਰਮ ਅਤੇ ਸੁਖਦ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਸੰਗਤ ਅਤੇ ਟਕਰਾਉ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੀਵਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਦੀ ਵੰਡ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇੱਕ, ਜੇ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਬੇਚੈਨੀ ਭਰੀ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਬੇਮੁਰੱਵਤ ਤੌਰ ਤੇ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਨਿਹਤ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਟੁੱਟੇ ਅਤੇ ਬਿਖਰੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਂਗੇ। ਜੇਕਰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ, ਵੀ. ਭਗਤ (ਉਪਰੋਕਤ), ਅਸ਼ੋਕ ਹੁਰਾ (ਉਪਰੋਕਤ), ਅਤੇ ਨਵੀਨ ਕੋਹਲੀ (ਉਪਰੋਕਤ) ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਏ ਗਏ ਜਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੌਲਿਕ ਮੁੱਦੇ, ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਦੇ ਵਧੀਆ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਇੱਕ ਮੁਰਦਾ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਔਪਚਾਰਿਕ ਤਲਾਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਰਜਾ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾਬਾਜ਼ੀ, ਨਤੀਜਤਨ ਦੁੱਖ, ਮੁਸੀਬਤ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਵੰਡਣਾ ਵਿਰਲੇ ਅਤੇ ਅਪਵਾਦਕ ਵਿਆਹੁਤਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਜੀਵਨ-ਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਬੇਸ਼ੱਕ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13(1)(i-a) ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਸਾਰ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਕਾਇਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਮਾਨਸਿਕ ਕਰੂਰਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਦਰਦ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਬਿਤਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮ ਇੱਕ 'ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ' ਵਿੱਚ 'ਪੂਰਨ ਨਿਆਂ' ਦੇ ਰਾਹ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਦੋਸ਼ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 'ਪੂਰਨ ਨਿਆਂ' ਕਰਨ ਲਈ ਹਲਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਆਤਮ-ਲਾਗੂ ਸੀਮਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੇ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ

ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।[49]

31. ਇਸ ਮੋੜ ਤੇ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ (ਸੰਜੇ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਲ, ਜੱਜ) ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਦੋ ਫੈਸਲਿਆਂ, ਮੁਨੀਸ਼ ਕੱਕੜ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਧੀ ਕੱਕੜ[50] ਅਤੇ ਸਿਵਾਸੰਕਰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਥੀਮੀਨਾਲ[51] ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਮੁਨੀਸ਼ ਕੱਕੜ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਗਭਗ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤਲਾਕ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਉਲਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਜਵਾਬੀ - ਪਤਨੀ ਕਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸ਼ਿਫਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਲਈ ਦਵਾਈ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ - ਪਤੀ ਨੇ ਇਕੱਲੇਪਨ ਅਤੇ ਸਹਿਵਾਸ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤਸੀਹਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਧਿਅਸਥਾ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਯਾਸ ਅਤੇ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ, ਪੰਚਾਇਤ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੇ ਨਤੀਜੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਫਲ ਅਤੇ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਵਿਅਰਥਤਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋਏ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਵਾਬੀ - ਪਤਨੀ ਵੱਲੋਂ ਤਲਾਕ ਦੇਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ - ਪਤੀ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਬਚੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕੱੜਵੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਧਦੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਵਾਬੀ - ਪਤਨੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ - ਪਤੀ ਨੂੰ ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਣ ਦੇਣ ਲਈ ਅਣਇਛੁਕ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ 'ਪੂਰਨ ਨਿਆਂ' ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਵੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ - ਪਤੀ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਜਵਾਬੀ - ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇਗਾ, ਜਿਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਰਾਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

32. ਸਿਵਾਸੰਕਰਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਵਿਆਹ ਫਰਵਰੀ 2002 ਵਿੱਚ

49 ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 9 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਜੋ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, "ਜਿਥੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਅਲਗ ਹੋਣ ਲਈ ਕੋਈ ਉਚਿਤ ਬਹਾਨਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਉਚਿਤ ਬਹਾਨਾ ਸਾਬਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੇ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਅਲਗ ਹੋਣਾ ਹੈ", ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 23(1)(ਅ) ਦੀ ਕਠੋਰਤਾ ਨੂੰ ਆਂਸ਼ਿਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਪਰਿਣਾਮਸਵਰੂਪ, ਦੋਸ਼ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ।

50 (2020) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 657.

51 2021 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਆਨਲਾਈਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 702.

ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ, ਤਲਾਕ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13(1)(i-a) ਅਧੀਨ 2008 ਵਿੱਚ ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ - ਪਤੀ ਨੇ ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਦੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਛੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਵਾਬੀ - ਪਤਨੀ ਨੇ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੱਕ ਲਟਕਿਆ ਰਿਹਾ। ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝੌਤਾ ਅਤੇ ਮਧਿਅਸਥਾ ਰਾਹੀਂ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੋਈ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੇ। ਜਵਾਬੀ - ਪਤਨੀ ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਣਇਛੁਕ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜਾਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਵਿਆਹ ਕੇਵਲ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੇ ਹੀ ਸੀ। ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮਾਜਿਕ ਸਵੀਕਾਰਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਫਿਰ ਵੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਮੁਨੀਸ਼ ਕੱਕੜ (ਉਪਰੋਕਤ) ਅਤੇ ਆਰ. ਸ੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਕੁਮਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਆਰ. ਸ਼ਾਮੇਥਾ[53] ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਨੋਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਵਿਆਹ ਦੇ ਨਾਜੁਡਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਤਨੀ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿੱਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ ਨਾ ਭੋਗੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਾ ਹੋਣਾ ਪਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਲਾਕ ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ।

33. ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਹ ਦੇ ਨਾਜੁਡਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਲਾਕ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਵਿਵੇਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ 'ਪੂਰਨ ਨਿਆਂ' ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਸ਼ਵਸਤ ਅਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚਾਉ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਵਿਆਹ ਦਾ ਭੰਗ ਸਹੀ ਹੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹੀ ਕਦਮ ਹੈ। ਕਿ ਵਿਆਹ ਨਾਜੁਡਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਤੱਥਾਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ

53 (2019) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 409.

ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਇਕੱਠੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ; ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਕਦੋਂ ਇਕੱਠੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ; ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ; ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਹੋਏ ਆਦੇਸ਼; ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੇ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਭਾਵ; ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਮਧਿਆਸਥਤਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਦੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਆਦਿ। ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕਾਫੀ ਲੰਬਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਛੇ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਤੱਥ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਾਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਅਤ ਯੋਗਤਾ, ਚਾਹੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਬੱਚੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਕੀ ਦੂਸਰਾ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਆਰਥਿਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਨਿਰਭਰ ਹਨ, ਇਸ ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਪਾਰਟੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਜਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਮੁੱਲਾਂਕਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਬਾਲਿਗ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਦਾ ਸਵਾਲ, ਪਤਨੀ ਲਈ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਪਰਯਾਪਤ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭੱਤੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੰਬਿਤ ਮਾਮਲੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਣ, ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਡੀਫਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਜੋ ਕਿ ਸਥਿਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ। ਜਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਣ ਯੋਗ ਹਨ।

34. ਅੰਤ ਵੱਲ, ਸੰਪੂਰਣਤਾ ਅਤੇ ਭਰਮ ਅਤੇ ਬਹਿਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਤੇ, ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਦੂਜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮਨੀਸ਼ ਗੋਇਲ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਡਿਵੀਜਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਅਧੀਨ ਸੱਤਾ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਭਵ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਵੋਤਮ ਸਵਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਇੱਕ ਵਿਕਲਪ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸਾਧਾਰਣ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਚੌਕਸੀ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦ ਤੱਕ ਇਹ ਦਿਖਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਅਸਾਧਾਰਣ ਅਤੇ ਖਾਸ

ਹਾਲਾਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜੋ ਇਹ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਅਨਿਆਏ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ/ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਜਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਪਾਸ ਕਰੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬੈਂਚ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੀ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਅਧੀਨ ਤੈਅ ਸਮਾਂ ਮੰਡੇਟਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਰਿਟ/ਅਪੀਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।[53] ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਸਾਧਾਰਣ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਥੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਸੀ, ਜਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਅਨਿਆਏ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

35. ਹਿਤੇਸ਼ ਭਟਨਾਗਰ ਬਨਾਮ ਦੀਪਾ ਭਟਨਾਗਰ[54] ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਦੂਜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਤਲਾਕ ਦਾ ਫਰਮਾਨ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਸੁਰੇਸ਼ਤਾ ਦੇਵੀ ਬਨਾਮ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼[55] ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਤਲਾਕ ਦੇ ਫਰਮਾਨ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਵਲੋਂ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਪਾਹਾੜੀਆ ਬਨਾਮ ਸੰਜੇ ਪਾਹਾੜੀਆ[56] ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਤੀਜਤਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਹਿਤੇਸ਼ ਭਟਨਾਗਰ (ਉਪਰੋਕਤ) ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਦੂਜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਕਦੇ ਵੀ ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਲਈ ਗਈ, ਤਾਂ ਤਲਾਕ ਦਾ ਫਰਮਾਨ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ 18 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਪਸ ਨਾ ਲੈਣਾ

53 ਦੇਖੋ - ਮਨੀਸ਼ ਗੋਇਲ (ਉਪਰੋਕਤ), ਪੈਰਾ 23.

54 (2011) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 234.

55 (1991) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 25.

56 (2009) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 338.

ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ 18 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਸਿਰਫ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਲਾਕ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਦੇਹ ਤੋਂ ਪਰੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਸ਼ਵਸਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਬਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਕਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੁਰੰਮਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸੱਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿਗੜਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅੰਤਿਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਰਾਇ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

36. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਕੋਹਲੀ ਬਨਾਮ ਸੁਸ਼ਮਾ ਕੋਹਲੀ ਉਰਫ਼ ਸਤਿਆ ਦੇਵੀ[57] ਵਿੱਚ, ਬੈਂਚ ਨੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਨਾਜੁਜ਼ਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਲਾਕ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ ਅਤਿ ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰੇਗੀ।

37. ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਪਤਾ ਬਨਾਮ ਰਾਧਿਕਾ ਗੁਪਤਾ[58] ਵਿੱਚ, ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ, ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13(1) ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੇ, ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵਿਆਹ ਅਪਰਾਧ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਵੇਰਵੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਦੂਜੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿਗੜਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤਲਾਕ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ, ਖੋਜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਦੇ ਨਾਜੁਜ਼ਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਮੰਗ ਉਠਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਗੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਹਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ[59] ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਤਲਾਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ ਦਾ ਔਚਿਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਇਆ

57 (2004) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 747.

58 (2013) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1.

59 (2010) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 301.

ਜਾ ਸਕਿਆ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਾਣਯੋਗ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਇਹ ਸਵਾਲੀਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਨਾਜੁਕ਼ਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮੰਗੀ ਗਈ ਰਾਹਤ ਉਪਲਬਧ ਹੈ...". ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਤੇ ਕੋਈ ਪੱਕੀ ਰਾਇ ਅਤੇ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ।

38. ਨੀਲਮ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਦਯਾਰਾਨੀ[60] ਵਿੱਚ, ਸਤੀਸ਼ ਸਿਤੋਲੇ ਬਨਾਮ ਗੰਗਾ[61] ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਜੁਕ਼ਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਨੀਲਮ ਕੁਮਾਰ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਵਿਸ਼ਨੂ ਦੱਤ ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਮੰਜੂ ਸ਼ਰਮਾ[62] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਦਾ ਨਾਜੁਕ਼ਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਤਲਾਕ ਲਈ ਇੱਕ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਦੱਤ ਸ਼ਰਮਾ (ਉਪਰੋਕਤ) ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਬਾਰੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ। ਨੀਲਮ ਕੁਮਾਰ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤੀਸ਼ ਸਿਤੋਲੇ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਨੀਲਮ ਕੁਮਾਰ (ਉਪਰੋਕਤ) ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਬੈਂਚ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਤਲਾਕ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਲ ਝੁਕਾਅ ਨਹੀਂ ਸੀ।

39. ਸਾਵਿਤਰੀ ਪਾਂਡੇ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦਰ ਪਾਂਡੇ[63] ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲੇ ਜੋਰਡਨ ਡਿਏਂਗਦੇਹ ਬਨਾਮ ਐਸ.ਐਸ. ਚੋਪੜਾ[64] ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ, ਸਭ ਲਈ ਲਾਗੂ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਦੇ ਨਾਜੁਕ਼ਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਨੂੰ ਤਲਾਕ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ

60 (2010) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 298.
61 (2008) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 734.
62 (2009) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 379.
63 (2002) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 73.
64 (1985) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 62.

ਲੋੜ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੋਰਡਨ ਡਿਏਂਗਦੇਹ (ਉਪਰੋਕਤ) ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਨੇ ਇਸ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਾਵਿਤਰੀ ਪਾਂਡੇ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਮਾਮਲੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ, ਵਿਆਹ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਯੋਗਦਾਨਕਾਰੀ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਚੂਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੀ. ਭਗਤ (ਉਪਰੋਕਤ) ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ, ਬੈਂਚ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਿਆਹ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਖਿੱਝਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

40. ਸਾਡੇ ਉਪਰ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਰਾਏ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮਨੀਸ਼ ਗੋਇਲ (ਉਪਰੋਕਤ), ਨੀਲਮ ਕੁਮਾਰ (ਉਪਰੋਕਤ), ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਪਤਾ (ਉਪਰੋਕਤ), ਹਿਤੇਸ਼ ਭਟਨਾਗਰ (ਉਪਰੋਕਤ), ਸਾਵਿਤਰੀ ਪਾਂਡੇ (ਉਪਰੋਕਤ) ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਕੇ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 'ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ' ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13(1)(i-a) ਅਧੀਨ ਤਲਾਕ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਤੇ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦਾ ਫਰਮਾਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

41. ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਨਾਜੁਡਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੂਨਮ ਬਨਾਮ ਸੁਮਿਤ ਤਨਵਾਰ[65] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ

65 (2010) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 460.

ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ, ਜਾਂ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਨਾਜੁਡਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਲਾਕ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਾਜ਼ਿਬ ਨਿਆਇਕ ਮੰਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ ਉੱਚੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ/ਫੋਰਮ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰੋਚ ਕਰੇ। ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਜਾਂ 226 ਅਧੀਨ ਰਿਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦਰਕਿਨਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਰਾਹਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਗੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਮੱਗਰੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਲੰਬਿਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਆਇਕ ਆਦੇਸ਼, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਅਮਲ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ।[66] ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਹਤ ਨਹੀਂ ਮੰਗ ਸਕਦੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੂਨਮ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਮਨੀਸ਼ ਗੋਇਲ (ਉਪਰੋਕਤ) ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਕਿ ਦੂਜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਸਵਾਲਯੋਗ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

<u>ਨਿਸਕਰਸ਼।</u>

42. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਹਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:

(i) ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਸੀਮਾ।

66 ਦੇਖੋ – ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਸੈਯਦ ਮੁਹੰਮਦ ਅਮੀਰਾਭਾਸ ਅਬਾਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਮਧਿਆ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ (ਹਾਲ ਮਧਿਆ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1960 ਐਸ.ਸੀ. 768; ਉਜਮ ਬਾਈ ਬਨਾਮ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1962 ਐਸ.ਸੀ. 1621; ਅਤੇ ਨਰੇਸ਼ ਸ਼੍ਰੀਧਰ ਮਿਰਾਜਕਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਏ.ਆਈ.ਆਰ. ਐਸ.ਸੀ. 1.

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 8 ਤੋਂ 13 ਤੱਕ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੋਂ ਹੱਟ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਫੈਸਲਾ ਮੌਲਿਕ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਆਮ ਅਤੇ ਖਾਸ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸੁਭਾਵਿਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਟੱਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ 'ਮੁਕਦੱਮੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ' ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

(ii) ਪਹਿਲੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਤੇ ਕੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਇੱਕ ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸੁਣਦਿਆਂ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਹਿੰਦੂ ਵਿਆਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13-ਬੀ ਅਧੀਨ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਵਧੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦਾ ਫਰਮਾਨ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਐਕਟ, ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 125, ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 498-ਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਆਪਰਾਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਹੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਗੌਣ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਪਹਿਲੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ

ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ, ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦਾ ਫਰਮਾਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਸੂਝ ਨਾਲ, ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ (ਉਪਰੋਕਤ) ਅਤੇ ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ, ਸਮੇਤ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ।

(iii) ਕੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 142(1) ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਵਿਆਹ ਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਜੁਡਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਦੂਜੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਦੁਆਰਾ ਬੇਨਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ, ਤਲਾਕ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?

ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਵੀ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਜੁਡਨ ਯੋਗ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਕਲਪਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਪਿਤ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਅਣਉਚਿਤ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ, ਇਕ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ, ਤਲਾਕ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

43. ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 1118 ਆਫ਼ 2014, ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ) ਨੰ. 382 ਆਫ਼ 2014, ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ) ਨੰ. 468 ਆਫ਼ 2014, ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 1481-1482 ਆਫ਼ 2014 ਨੂੰ ਨਿਪਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 06.05.2015 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

44. ਟਰਾਂਸਫਰ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ) ਨੰ. 96 ਅਤੇ 339 ਆਫ਼ 2014 ਨੂੰ ਮਈ 2023 ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਰੈਗੂਲਰ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਉਚਿਤ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਅੰਕਿਤ ਗਿਆਨ ਰੈਫਰੈਂਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।
(ਅਰਸ਼ ਚੌਧਰੀ, ਐਲਸੀਆਰਏ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ)

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ – ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁੱਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।